

ВІДГУК

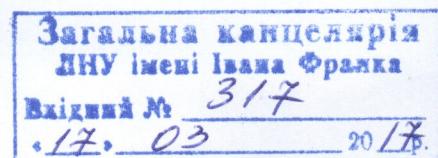
**офіційного опонента кандидата економічних наук,
старшого наукового співробітника Щукіна Бориса Миколайовича на
дисертаційну роботу Кравця Романа Андрійовича
«Фінансове прогнозування розвитку реального сектору економіки України»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

Розглянута дисертаційна робота має типову логічну структуру і містить 254 сторінки. Основний зміст викладено на 209 сторінках (34 таблиці, 55 рисунків, 13 додатків на 18 сторінках).

Актуальність теми дослідження. Реальний сектор є важливим складовим елементом національної економіки. який об'єднує комплекс галузей, які є локомотивом економічного розвитку країни, забезпечують її індустріальну основу, значну частку кваліфікованих робочих місць, забезпечують домашні господарства товарами і послугами, які визначають рівень життя населення, виробляють і безпосередньо стимулюють зростання обсягів валового внутрішнього продукту. Нарешті, реальний сектор є важливим споживачем досягнень науково-технічного прогресу і інновацій і визначальним фактором зростання продуктивності праці і капіталу..

Розвиток галузей реального сектору є об'єктом державної системи регулювання економічного розвитку, програмування і стратегічного планування з боку державних органів влади. Прогнозування і його складова – фінансове прогнозування розвитку реального сектору економіки є частиною цього процесу управління розвитком секторів економіки, визначення можливостей їх ресурсного забезпечення, створення умов для розвитку через сприятливі фінансові умови стабільності і привабливості для інвесторів, як внутрішніх, так і зовнішніх. Не говорячи вже про прогнозування можливих кризових процесів і своєчасне прийняття упереджуючих дій.

Таким чином, вибір теми дослідження є актуальним для українських реалій, важливим з практичної і теоретичної точки зору. Фінансове прогнозування здійснюється постійно державними і приватними прогнозуючими центрами для

формування і оцінки фінансових аспектів для бюджетного процесу, грошово-кредитної, промислової, інвестиційної, соціальної, науково-технічної політики.

Даний напрям досліджень актуалізується автором для різних управлінських рівнів: підприємство, галузь (вид економічної діяльності), центральні органи виконавчої влади, які працюючи в єдиному інформаційно-аналітичному комплексі мають досліджувати умови, діючі тенденції і факторні взаємозв'язки, розробляти прогнози фінансових аспектів розвитку національної економіки.

Тому дисертаційна робота Р.А.Кравця є безумовно актуальною для використання в системі державного фінансового і макроекономічного прогнозування, в тому числі при розробленні державних програм і стратегій.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Аналіз наведених в дисертації матеріалів, оглядів, схем, таблиць, формул розрахунків, зроблених висновків і узагальнень дає змогу констатувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, що містяться у дисертаційній роботі, обґрунтовані на належному рівні.

Обґрунтованість отриманих здобувачем наукових результатів, висновків та рекомендацій базується на використанні здобувачем спектру загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Серед них такі методи, як діалектичний, історичний, аналогій, групування, порівняння, економіко-математичного моделювання, сукупність методів аналізу: системного, факторного, статистичного. Належним чином автор адресно конкретизував використання розглянутих в роботі методів фінансового аналізу, оцінки статистичних залежностей, прогнозування тенденцій для досліджень в різних частинах дисертації.

Дуже представницькою є інформаційна база роботи і проведені на її основі авторські розрахунки. Перелік літературно-статистичних і нормативних джерел інформації нараховує 228 найменувань у матеріальній та електронній формах використання, які фахово опрацьовані автором для підтвердження чи розвитку

авторського бачення процесів інформаційного, організаційного та логіко-змістовного забезпечення прогнозування. В роботі використані наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, законодавчі та нормативні акти України, що регулюють фінансову діяльність суб'єктів господарювання реального сектору економіки, матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства аграрної політики та продовольства, Міністерства фінансів, статистичну звітність Державної служби статистики України, фінансова звітність ПАТ „Мотор-Січ”, ПАТ „Галичфарм”, ПАТ „КонцернХлібпром”, а також власні аналітичні розрахунки автора. Така диверсифікація джерел дослідження дозволила автору вирішити непрості поставлені завдання і сформулювати акцентовані висновки.

Напрямок і тема дисертаційного дослідження Р.Кравця пов'язані з виконанням науково-дослідних робіт кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка за темами: „Фінансові стратегії розвитку економіки України” (державний реєстраційний № 0112U004029) та „Формування фінансового потенціалу національної економіки” (державний реєстраційний № 0116U001677).

Теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні перспективних напрямів удосконалення системи прогнозування фінансових результатів і фінансових ресурсів для розвитку галузей реального сектору економіки. Подібні методи можуть використовуватися і для програмування і прогнозування розвитку інших секторів економіки.

Практичну цінність роботи, згідно з представленими автором довідками, засвідчує використання наукових результатів і практичних пропозицій дисертанта для розроблення заходів і соціально-економічних програм розвитку регіону (довідка Управління соціального захисту Департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради № 2605-вих-960 від 31.05.2016); для розроблення стратегії соціально-економічного розвитку Перемишлянського району на період до 2020 р.

(довідка фінансового управління Перемишлянської районної державної адміністрації № 71 від 21.06.2016).

Науково-методичні положення дисертації знайшли застосування у навчальному процесі на економічному факультеті Львівського національного університету імені І.Франка для викладання фінансових дисциплін (довідка № 2315-Н від 19.05.2016).

У дисертаційній роботі одержано низку результатів, що становлять наукову новизну і є результатом авторського бачення проблем і способів їх вирішення.

1. Запропоноване визначення сутності поняття „фінансове прогнозування”, як процесу формування цілісного бачення ймовірних результатів і потенціалу економічних тенденцій, визначення їхнього фінансового вираження у зазначений момент майбутнього часу (с. 12-13). Відносно новим моментом у цьому визначенні я бачу представлення фінансового потенціалу, як одного з результатів прогнозу. Таким чином, фінансовий прогноз дозволяє отримати і характеристику майбутнього стану системи і можливості для подальшого розвитку (через її потенціал). Я погоджуюсь, що це дає можливість посилити прогноз в бік представлення ресурсів подальшого (постпрогнозного) розвитку і досягнення очікуваних змін і необхідних стимулюючих антикризових заходів.

2. Автором проведена систематизація методів фінансового прогнозування розвитку реального сектору через декілька критеріїв: за способом одержання фінансових прогнозів; за ключовою ознакою групи методів; за рівнем похибки прогнозних показників; за складністю одержання прогнозної інформації; за обсягом необхідної первинної інформації; за витратами часу при одержанні фінансових прогнозів, за доступністю застосування методів фінансового прогнозування (с. 28-48). Не всі ці критерії рівноцінні щодо практичного використання. Це більше теоретичний (умовний) результат дослідження, але він дозволяє краще орієнтуватися в методологічній базі фінансового прогнозування.

3. Розроблено і використано для прогнозних оцінок фінансового потенціалу реального сектору економіки багатofакторну модель, яка враховує статистичну

взаємозалежність чистого прибутку від облікової ставки, курсу долара США, обсягів банківських кредитів, прямих іноземних інвестицій та основних засобів (с. 185-203). Розроблені автором модельні рівняння для галузей реального сектору доцільно звести в один розрахунково-прогнозний комплекс з окремим блоком формування сценарних умов (з відображенням впливу грошово-кредитної, податково-бюджетної політика, зовнішньоекономічних умов для українського експорту, зростання державного боргу і витрат на його обслуговування).

4. Розроблено алгоритм розрахунку і наступної оцінки впливів обсягів експорту і, окремо, імпорту продукції галузей реального сектору на їх конкурентоздатність. В роботі такі алгоритми названо „Прогнозно-оцінна модель фінансового стану та міжнародної експортної конкурентоспроможності реального сектору економіки України” та „Прогнозно-оцінна модель фінансового потенціалу та потреби економіки України в імпортній продукції”. Саме для отримання кількісної оцінки конкурентоспроможності запропонована шкала оцінки експортної спроможності реального сектору економіки та імпортозалежності його продукції. На основі сформованих оцінок і вагових коефіцієнтів актуальності оцінок минулих періодів розраховується прогнозна оцінка динаміки обсягів експортної та імпортної продукції за окремими галузями та реальним сектором в цілому (с. 89-104).

5. Запропоновано формування єдиної системи державного фінансового прогнозування за участю центральних органів виконавчої влади, які або формують умови господарської діяльності, або безпосередньо регулюють діяльність галузей реального сектору. Такі інституційні засади фінансового прогнозування розвитку реального сектору економіки України можуть поєднати зусилля установ різних форм власності, здатних акумулювати потрібні фінансові й інтелектуальні ресурси для проведення прогнозних досліджень, побудови якісних фінансових прогнозів (с. 120-126).

6. Показана можливість для прогнозування фінансових показників діяльності підприємств реального сектору економіки використовувати крім лінійної, також,

експоненціальну і логарифмічну статистичні залежності (с. 138-141). Але треба враховувати, що нелінійні форми залежності на деяких інтервалах показують надто швидкі і круті зміни, що впливає з їх математичної природи. І використовувати такі рівняння для прогнозу треба після попереднього логічного аналізу, а не навпаки.

7. Показана доцільність використання методів експертного оцінювання для оцінки фінансового потенціалу галузей реального сектору економіки (с. 157-170).

Це дає можливість врахувати в прогнозі неформалізовані чинники економічних явищ та процесів, суб'єктивні фактори, очікування бізнесу, можливі ризики, краще представити в фінансовому прогнозі психологію людей, які приймають рішення щодо інвестицій чи споживання.

8. Представлені методи і практичні розрахунки трендів світових фондових ринків і їх використання для оцінки зовнішнього фінансового середовища для українських підприємств реального сектору. Наведено напрями адаптації реального сектору економіки України до впливу змін світової економіки. Перевагою застосування цього підходу є врахування глобальних тенденцій при управлінні розвитком реального сектору національної економіки (с. 170-185).

9. Пропонується широке використання форсайт-методології для довгострокового фінансового прогнозування розвитку реального сектору (с. 146-157). Перевагою його використання є налагодження зв'язку між фінансовим прогнозуванням, прийнятим на його підставі управлінським рішенням і його реалізацією, що сприяє підвищенню впливу фінансових прогнозів на процес розробки, реалізації та коригування управлінських рішень для стратегічного планування розвитку реального сектору. Треба погодитися, що при цьому методі фінансове прогнозування органічно стає безпосередньою складовою стратегії розвитку. Разом з тим, на підтвердження даної тези роботи автор не представив прикладів прогнозування на довгострокову перспективу.

На підставі критичної оцінки змісту дисертації та автореферату є підстави стверджувати, що здобувач на належному рівні володіє дослідницьким інструментарієм наукового пошуку, формами наукового звіту і презентації результатів дослідження.

Основні результати дисертаційного дослідження достатньо висвітлені у 18 опублікованих працях (загальним обсягом 8,33 д.а.), у тому числі 7 статей (5,67 д.а.) у наукових фахових виданнях, в тому числі 2 статті - у міжнародних.

В авторефераті дисертації знайшли своє ідентичне і повне відображення основні положення дисертації, отримані наукові результати, сформульовані висновки та рекомендації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Відзначаючи позитивні сторони роботи та авторський підхід до вирішення актуального наукового завдання, слід зауважити, що дисертація не позбавлена певних недоліків. Зокрема:

1) Текст окремих розділів надто перевантажений інформацією, яка не є суттєвою для розуміння проблеми і пропозицій автора щодо неї. В розділі 3.3 це стосується опису технології побудови кореляційного рівняння і оцінки суттєвості зв'язку між факторами. В розділі 3.1 багато уваги приділено розгляду досвіду програмування розвитку інших країн і недостатньо представлені програми, які використовувалися в Україні у 2000-2015 рр., в тому числі дві розробки урядових стратегій розвитку (1997 р., 2002р.), державні програми економічного і соціального розвитку України (розроблялися щорічно до 2012 р.), Державна стратегія регіонального розвитку до 2015 р і подібна ж Стратегія до 2020 р. І, відповідно до теми, більш цікаві саме фінансові програми, або фінансові блоки загальнонаціональних програм. В розділі 2.1 багато місця приділено обґрунтуванню важливості експорту і його збалансуванню з обсягами імпорту, що є загальновідомою тезою зовнішньоекономічної політики.

2) В розділі 2.2 надто багато говориться про важливість фінансового прогнозування. Надто перевантажений аналізом зміни фондових індексів інших

країн параграф 3.2. Все ж таки вплив світового фондового ринку на український реальний сектор більше залежить від внутрішніх проблем.

3) В розділі 1.2 цілком справедливо говориться про важливість сценарного підходу до прогнозування. Але, в подальшому, при проведенні прогнозних розрахунків, яких в роботі багато, (і це є її перевагою) цей підхід не використовується. Представлені в роботі прогнози є одноваріантними і короткостроковими. Наведені в розділі 1.3 заходи оздоровлення фінансової системи реального сектору можна вважати певними сценарними умовами для розвитку реального сектору. При їх виконанні прогноз показників реального сектору буде краще, ніж при сценарії їх виконання на 50 відсотків, чи, взагалі, невиконанні.

4) В розділі 2.2 при формуванні автором інституціональної системи фінансового прогнозування переоцінена роль Кабінету міністрів України, який прогнозами не займається, виконує роль управлінської надбудови над центральними і місцевими органами виконавчої влади, де і зосереджена аналітична і прогнозна робота для обґрунтування управлінських рішень щодо їх об'єктів управління.

5) В розділі 2.2 часто використовується поняття «механізм управління». Це складне поняття, яке при його використанні потребує додаткового визначення, пояснення його складових елементів (центральні органи влади, їх функції) їх взаємодії, ресурсного забезпечення і цільового спрямування (програмно-цільовий підхід).

Разом з тим, вказані зауваження є робочими моментами дослідження, в цілому не зменшують теоретичну та практичну значимість дослідження, суттєво не впливають на оцінку рівня дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Розгляд дисертаційного дослідження Р.А.Кравця «Фінансове прогнозування розвитку реального сектору економіки України» дозволяє зробити висновок, що мета роботи досягнута, поставлені завдання

розв'язані, а отримані нові наукові результати в сукупності вирішують важливу наукову проблему розробки теоретико-методологічних засад і практичної реалізації шляхів і способів прогнозування фінансових аспектів розвитку реального сектору економіки.

Представлена робота Р.А. Кравця «Фінансове прогнозування розвитку реального сектору економіки України» є завершеною і самостійною науковою працею з важливої проблеми теорії фінансових відносин. Дисертація відзначається науковою новизною, має суттєве теоретичне і практичне значення. Позитивним є також загальний задум і логіка дослідження. Основні положення дисертації в повній мірі викладені та належним чином висвітлені в опублікованих наукових працях.

Дослідження виконане на добротному науковому рівні, а його положення, новизна, висновки та рекомендації логічні та аргументовані. Теоретичний виклад матеріалу підтверджений великим обсягом розрахунково-аналітичних таблиць, схем, рисунків. Зміст роботи і отримані результати по формі та суті відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту. Вважаю, що розглянуте дисертаційне дослідження за змістом й оформленням відповідає сучасним нормативним вимогам щодо присудження наукових ступенів, а його автор – Роман Андрійович Кравець заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.08 — гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник Державного
науково-дослідного інституту інформатизації
та моделювання економіки (ДНДЕПМЕ)

Підпис гол., наук. співробітника, к.е.н., ст. наук. співр. Б.М. Щукіна засвідчую:

Директор ДНДЕПМЕ

Б.М.Щукін

П.Г.Неботов